

Lingvisticky zaměřené bakalářské a magisterské práce studentů jihoslovanských filologií a balkanistiky FF MU v období let 2005 až 2010

Pavel Krejčí

Od roku 2002 rozdělila Masarykova univerzita v souladu s Boloňskou deklarací své původně pětileté magisterské programy do podoby tříletého bakalářského a dvouletého navazujícího magisterského studia. Tuto skutečnost bylo nutno zohlednit při vytváření nových studijních programů jihoslovanských filologií a balkanistiky. Z pohledu lingvisticky zaměřených přednášek a seminářů se tak do programu bakalářského studia jihoslovanských filologií dostaly úvod do studia jazykovědy, diachronní přehled slovanských jazyků a poté předměty zaměřené na fonetiku a fonologii, morfologii (včetně slovtvorby) a syntax. Náplň magisterského studia pak dodnes tvoří základy lexikologie, základy stylistiky, dialektologie jihoslovanských jazyků ve srovnávacím aspektu (s úvodem o této jazykové disciplíně a stručným přehledem české nářeční situace) a přehled vývoje jihoslovanských spisovných jazyků. Studenti balkanistiky mají lingvistickou část svého studijního programu přizpůsobenou areálovému charakteru oboru, takže během svého bakalářského studia se potkají rovněž s úvodem do studia jazykovědy a diachronním přehledem slovanských jazyků, avšak poté je čekají už jen dva semestry srovnávací gramatiky jihoslovanských jazyků (včetně hláskosloví) a dva semestry historického vývoje spisovné bulharštiny, makedonštiny, srbštiny a chorvatštiny (včetně informací o nejnovějších standardizačních tendencích souvisejících s kodifikací spisovné/standardní bosenštiny a spisovné/standardní černohorštiny). V magisterském stupni si pak mohou zapsat tytéž předměty, které jsou určené i studentům jednotlivých národních jihoslovanských filologií (s výjimkou přehledu vývoje jsl. spis. jazyků, který mají v rozšířené dvousemestrální podobě již v bakalářském studiu – viz výše), ale mohou se též „vrátit“ k normativní mluvnici libovolného jihoslovanského jazyka, pokud by v tomto směru zatoužili po zevrubnějším, na jeden jazyk zaměřeném výkladu. Tento poněkud podrobnější úvod je nutný pro to, aby bylo možné zasadit si následující údaje do patřičného kontextu; to, co je totiž předmětem studia v tom kterém stupni, by také mělo být základním kamenem témat příslušných závěrečných prací.

I.

První absolventi bakalářských studií obhajovali své práce v roce 2005. Období, jemuž se budeme v našem příspěvku věnovat, je proto pětileté (2005–2010). **Bakalářských prací** bylo za sledované období obhájeno **54**. Podíváme-li se na tyto práce **z hlediska tematického**, pak

jednoznačně nejvíce se jich věnovalo tématům spjatým s mluvnicí (35). 6 prací se věnovalo frazeologickému tématu, 4 práce řešily nějaký problém lexikologický (přejatá slova, homonymie, onomastika), 3 práce se věnovaly stylistice. Zbývajících šest prací bylo zaměřeno na jiné oblasti (fonetika a fonologie; ortografie; didaktika jazyka; kognitivní lingvistika; lingvistická terminologie; etymologie). Vzhledem k vysokému počtu mluvnicky zaměřených bakalářských prací si u tohoto tématu provedeme podrobnější členění: 17 z nich zpracovávalo téma spojené s nějakou mluvnickou kategorií, paradigmatickým, valencí apod. (jako ilustrativní příklad může posloužit práce *Vývoj staroslověnského i-kmenu „kost“ v češtině a ve slovinštině*, 2009, nebo *Syntax slovesných tvarů v díle Prokletý dvůr*, 2008). 8 mluvnicky zaměřených prací zpracovávalo téma spjaté s některým slovním druhem (například *Частниците в българския език – сравнителен поглед*, 2010, nebo *Makedonské předložky. Jejich význam, klasifikace a použití ve spisovné makedonštině*, 2008). 10 mluvnických témat souviselo s tvořením slov (typicky například *Slovotvorné kategorie odvozených sloves v chorvatštině ve srovnání s češtinou*, 2005, nebo *Srovnání slovotvorných přípon citově zabarvených slov ve slovinském a českém jazyce*, 2006).

Z pohledu analyzovaných jazyků je nabíledni, že okruh je omezen jihoslovanským prostorem a obory, v jejichž rámci lze ten který jihoslovanský jazyk studovat. V tomto smyslu jsou sledovanými jazyky (v abecedním pořadí) bulharština, chorvatština, makedonština, slovinština a srbština. S ohledem na specifika standardizačních procesů na území centrálního jihoslovanského diasystému¹ v uplynulém dvacetiletí lze hypoteticky počítat i s účastí bosenštiny a černohorštiny, třebaže tyto jazyky (resp. jejich standardizované podoby) nejsou součástí studijních plánů brněnské slavistiky. Naši studenti jsou vedeni k tomu, aby byli zpracovávané téma schopni pojmout srovnávacím způsobem. Není proto nic neobvyklého, že dalším jazykem, který studenti do svých prací zahrnují, je jejich mateřština. Tou bývá nejčastěji čeština, ale mnoho našich studentů ze Slovenska v tomto smyslu volí jako jazyk srovnání slovenštinu. Okrajově může být do práce zařazen i jiný jazyk – buďto opět jako mateřský příslušného studenta (třeba ruština), anebo jako jazyk dalšího studovaného oboru (ruština, polština, řečtina apod.). Zcela výjimečně je pak v bakalářské práci zpracováván nějaký jev z období staroslověnštiny nebo pozdějších variant církevní slovanštiny.² V tomto smyslu jsou sledované bakalářské práce ve své většině texty komparativního charakteru analyzující zvolené téma na materiálu dvou jazyků (celkem 36 témat, tj. plných 66 %: 14x

¹ Český překlad chorvatského termínu *srednjojužnoslavenski dijasistem* (více o tomto pojetí prostoru bývalé srbochorvatštiny viz D. Brozović: *Povijest hrvatskoga književnog i standardnoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 2008, s. 18–32).

² Jde o práci *Ugliansky rukopis: opis, interpretácia a vybrané jazykové javy (fol. 1^r – 34^v)* (2008).

hr/cz, 7x bg/cz, 5x mk/cz a sl/cz, 3x sr/cz a 1x sr/ru). V mnohem menší míře je práce zaměřena výhradně na studovaný jazyk nebo paleoslovenisticky (9 témat: 4x hr, 2x sl, 1x sr, mk a psl), nebo naopak na jazyky tři (8 témat: 4x sr/bg/cz, 1x hr/bg/cz, hr/mk/cz, hr/sr/cz a hr/sr/bs). V jediném dosud obhájeném případě téma bakalářská práce zahrnovalo komplexně celý balkánský prostor (*Srovnávací analýza segmentálních fonémů v balkánských jazycích*, 2010).

II.

Magisterských prací bylo za sledované období obhájeno **19**. **Z hlediska tematického** jsme nezaznamenali tak výraznou převahu jednoho tématu, první pozice frazeologie (5 prací) je dána především tím, že autor těchto řádků se této disciplíně systematicky věnuje již delší čas, což se odráží i na navrhovaných lingvistických tématech pro studenty končící magisterské studium. Další lingvistické nebo s lingvistikou spjaté disciplíny se pak umístily takto: lexikologie (přejatá slova, homonymie) – 3, didaktika jazyka – 3, kognitivní lingvistika – 2, stylistika – 2, gramatika – 2, etymologie – 1 a translologie – 1 téma.

Z pohledu analyzovaných jazyků jsou sledované magisterské práce opět téměř ze dvou třetin texty komparativního charakteru analyzující zvolené téma na materiálu dvou jazyků (celkem 12 témat, tj. 63 %: 5x hr/cz, 5x bg/cz, 1x sr/cz a 1x sl/cz). V jedné třetině případů byla práce zaměřena výhradně na studovaný jazyk nebo paleoslovenisticky³ (6 témat: 3x hr, 2x sl, 1x psl), pouze jedna závěrečná práce se ve své analýze zaměřila na tři jazyky (hr/bg/cz).

III.

V součtu obou typů závěrečných prací jsou zjištěné hodnoty následující: celkem bylo v období 2005–2010 obhájeno **73** závěrečných prací. 37 z nich (51 %) zpracovávalo mluvnická **témata**, druhým nejčastějším tématem byla frazeologie (11 prací – 15 %). Frekvence dalších témat byla tato: lexikologie – 7, stylistika – 5, didaktika jazyka – 4, kognitivní lingvistika – 3, etymologie – 2, fonetika a fonologie – 1, ortografie – 1, lingvistická terminologie – 1, translologie – 1. Pokud jde o kritérium **zkoumaného jazyka**, pak komparativní analýza dvou jazyků byla těžištěm u 48 prací (66 %), z toho 19x byly srovnávány chorvatština a čeština, 12x bulharština a čeština, 6x slovinština a čeština, 5x makedonština a čeština, 4x srbština a čeština, v ojedinělých případech byly srovnávány makedonština se slovenštinou a srbština s ruštinou. V 15 případech byla závěrečná práce zaměřena pouze na jeden jazyk – 7x na chorvatštinu, 4x na slovinštinu, 1x na srbštinu a také na makedonštinu. 2 práce byly zaměřeny paleoslovenisticky. O něco méně je prací, v nichž

³ Jde o práci *Dva cyrilské rukopisy karpatskej proveniencie vo svetle jazykových kontaktov* (2010) – obě paleoslovenistické práce napsala slovenská studentka srbského jazyka a literatury.

diplomanti zpracovávali téma na materiálu tří jazyků – z 9 takto koncipovaných výstupů 4 obsahovaly srbský, bulharský a český materiál, 2 chorvatský, bulharský a český materiál; zbylé tři práce obsahovaly specifickou trojici jazyků: chorvatštinu, makedonštinu a češtinu, chorvatštinu, srbštinu a češtinu a chorvatštinu, srbštinu a bosenštinu.⁴ Jen v jediném dosud obhájeném případě se závěrečná práce věnovala jazykové situaci celého balkánského areálu, a to z diachronního hlediska.

Závěrečné práce obhajované na Ústavu slavistiky FF MU z oblasti jihoslovanských jazyků budeme i nadále zaměřovat komparativním směrem. Jakýkoliv další rozměr práce napomáhá tomu, že diplomanti mohou důsledněji proniknout do zpracovávaného tématu, pokud mají možnost postavit ke studovanému jazyku „zrcadlo“ (většinou) vlastní mateřštiny, umožňující diplomantovi samostatnější a více individualizovaný přístup. Výsledná práce je ve výsledku plastičtější a konečně i zajímavější.

Seznam použitých zkratk:

bg – bulharština

bs – bosenština

cz – čeština

hr – chorvatština

mk – makedonština

psl – paleoslovenistika

ru – ruština

sl – slovinština

sr – srbština

⁴ Jde o práci *Frazémy v chorvatských, srbských a bosenských internetových diskusních fórech* (2005).